

Megemlékezés

Klement Zoltán akadémikus, kutatóprofesszor 2005. október 19-én váratlanul elhunyt. A Növényvédelmi Kutatóintézet munkatársa, később vezető kutatója, a bakteriológiai kutatás hazai megalapítója 1949 óta dolgozott ebben az intézetben. Érdekes és ritka módon végig ugyanabban az épületben, ugyanabban a szobában, illetve laboratóriumban tevékenykedett több mint fél évszázadon át.

Klement Zoltán viszonylag szerényen élő értelmiségi családból származott, apja ipariskolai rajztanár volt. Szüleivel és két nővérével harmonikus közösségben, szeretetben élt. Házasságából egy leánya született. Első feleségének halála után második feleségével kötött házassága nyolc boldog évig tartott.

Klement akadémikus mint fiatal kutató kitűnt lelkes eredetiségével, kitartó szorgalmával. Azt, hogy közösségben (csoportban) kell kutatómunkát végezni, ő maga mindig hangsúlyozta. Rátermett laboratóriumi készségét hamarosan kamatoztatta mind az elméleti, mind a gyakorlati növényvédelmi törekvésekben. Már korán felkeltette figyelmét az a nehézség, amellyel a növénypatológusoknak szembe kell nézniük: nevezetesen az, hogy egy beteg növényből hogyan lehet elkülöníteni a kórokozó baktériumokat

KLEMENT ZOLTÁN
1926–2005

a mindig jelen lévő szaprofitonoktól, amely utóbbiaknak semmi közük a kórképhez. A megoldásra hamarosan rájött: az igazi kórokozó *Pseudomonas* baktériumok, ha nagy egyedszámban vannak jelen a szövetekben, mindig összefüggő elhalásokat idéznek elő a számukra nem megfertőzhető, azaz „nem-gazda” növényben, de a szaprofitonok nem. A keregett és feltételezett patogén baktériumok a „nem-gazda” növényben mindig előidéztek ezt az elhalást okozó reakciót, s ebből világossá vált,

hogy az izolált baktériumokat kórokozóknak lehet tekinteni, és valószínűleg részük van a betegség előidőzésében. Klement Zoltán kidolgozott egy injektálós infiltrálási technikát, amellyel nagy egyedszámban vitt be patogén és szaprofiton baktériumokat a növény sejtközötti járataiba. Ha a baktérium patogén volt, és nem a gazdanövényét fertőzte, jól regisztrálható, összefüggő szöveti nekروزisok keletkeztek. Ilyen tüneteket a szaprofiton baktériumok egyáltalán nem tudtak előidézni. A nekروزist okozó reakció emlékeztetett a gomba- és vírusfertőzések-nél már jól ismert hiperszenzitív reakcióra (HR). Klement Zoltán és munkatársai ennek a reakciónak a részleteit is elemezték, és tisztázták mind a baktérium, mind a növény

szerepét a HR létrejöttében. Kiderült, hogy igen sok baktériummal szemben ellenálló növény ezt a HR-t adja válaszképpen, csak természetes fertőzések esetében nincs összefüggő nekrozis a növényi szövetekben, és olykor az elhalás egy-két sejtre terjed ki, amely szabad szemmel nem mindig látható. Ezt a szöveti infiltrálási technikát sok bakteriológus átvette. Legújabban a molekuláris biológusok előszeretettel foglalkoznak a növényi baktériumos HR-rel, mert a rezisztens növény ellenállóságának mértékét az ellenálló növényben észlelt baktériumszámcsökkenés meghatározásával könnyen lehet kvantitatíve jellemezni, és ez a leggyakoribb növényi rezisztenciaforma baktériumfertőzésekkel szemben.

Klement Zoltán később nagy odaadással foglalkozott egy „hungarikummal” is, nevezetesen a kajszi gutaütés betegségével, amelynek kóroktana még nem volt tisztázva. Munkatársaival együtt megállapította, hogy a kórkép kialakulásához egy baktérium vagy egy nekrotróf gomba vagy mindkettő fertőzése szükséges. A fertőzést nagymértékben elősegítik a növényt ért fagystresszek, amelynek régebben pusztán megfigyelések alapján kizárólagos szerepet tulajdonítottak a kertészet szakemberei. A legutóbbi néhány évben érdeklődése megint egy fontos alap-kutatási téma felé fordult: a nem-specifikus, HR-t nem adó, általános (alap-)rezisztencia felé, amelyben már molekuláris technikát is alkalmazott, főleg munkatársai közreműködésével. Ebben a témában lelkesen dolgozott azon, hogy egy tudományos iskola alakuljon ki, és ennek tagjai folytassák majd a bakteriológiai irányú kutatásokat a Növényvédelmi Kutatóintézetben. Ezt a szándékát

ismételten kifejezte, és bízott a vele dolgozó fiatal munkatársaiban.

Az oktatásból is kivette részét, hiszen számos agrárjellegű hazai egyetemen oktatott graduális és posztgraduális szinten. Az egyetemi akkreditációban is fontos szerepet kapott és vállalt.

Klement Zoltán élénk nemzetközi kapcsolatokat tartott fenn számos fontos laboratóriummal, amelyek a növényi betegségrezisztenciával foglalkoztak. Közel százötven tudományos dolgozata és könyvei, valamint nemzetközi szereplése révén a növénypatológiai kutató közösségnek ismert személyiségévé vált.

Élete második felében sok tudományos elismerésben volt része. Három hazai agrár egyetem díszdoktori (honoris causa) címet adományozott neki, és elnyerte az Akadémiai Díjat, valamint a Széchenyi-díjat. Laboratóriumi munkájában kitűnt eredetiségével és célra irányított kitartó szervezőkészségével. Munkatársaival jó hangulatot igyekezett mindig kialakítani. Egész életében sikeresen elkerülte a személyes konfliktusokat, holott fiatal korában több méltánytalanság érte. Nagyon szerette az életet, és tudatosan élvezte a jólét vagy siker pillanatait. Szívesen festett, és a művészetek, de a természet szépségei iránt is őszintén tudott lelkesedni.

A Növényvédelmi Kutatóintézetben kétértelműen űrt hagyott maga után. Munkatársai és barátai szomorúan veszik tudomásul az elkerülhetetlen emberi sorsot, a testi halált. Mindannyian, akik ismertük, megőrizzük emlékéit és követjük példamutató tudományos aktivitását.

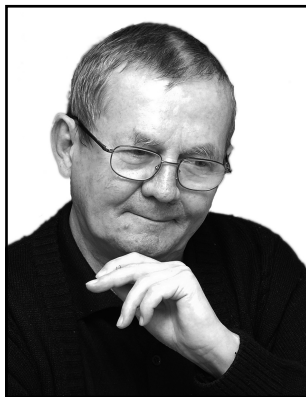
Kőműves Tamás
az agrártudományok doktora

1945. február 23-án született Csongrádon. Középiskoláit a pannonhalmi bencés gimnáziumban végezte, az ELTE magyar-francia szakán szerzett diplomát.

1975-ben került az Akadémiai Kiadóhoz, ahol felelős szerkesztőként nagyszámú irodalmi, nyelvészeti, történelmi és művészettörténeti kiadványt gondozott. Részt vett a kiadó minden jelentősebb sorozata, mint például *Bibliotheca Hungarica Antiqua*, *Kőrösi Csoma kiskönyvtár*, *Modern filológiai füzetek*, *Irodalomelméleti tanulmányok*, *Humanizmus és reformáció*, *Irodalomtörténeti füzetek*, *Nyelvtudományi értekezések*, *Művészettörténeti füzetek* kötetének a szerkesztésében.

A kézikönyvek közül a Marosi Emő által szerkesztett *Magyarországi művészet 1300-1470 körül* (1987) és a háromkötetes *Erdély története* (1986) őrzik igényes szerkesztői munkáját. A 2005-ben megjelenő *Akadémiai kézikönyvek* sorozat első kötete, a *Világirodalom* szintén az ő gondozásában készült.

2000-ig a magyar nyelvű folyóiratok kiadását is irányította. Munkatársként mindvégig jelen volt az MTA Irodalomtudományi Intézetének Textológiai Bizottságában. Tagja volt a Szótári Munkabizottságnak, valamint

KORMÁNYOS JÓZSEF
(1945–2006)

a Könyv- és Folyóiratkiadó Bizottságnak.

Az ő nevéhez fűződik számos magyar író, költő műveinek kritikai kiadása. Francia nyelvtudása révén Köpeczi Béla állandó munkatársa volt a *II. Rákóczi Ferenc művei* című többkötetes mű szerkesztésében. Szerkesztőként bábáskodott Kosáry Domokos *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon* című monográfiájának megszületésénél.

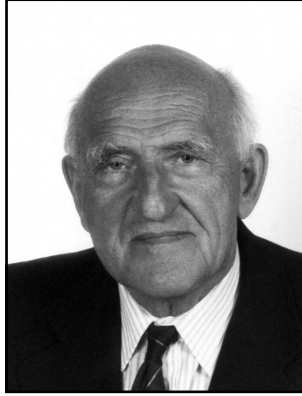
Az ELTE francia tanszékén középkori irodalomtörténetet oktatott. A témában kutatásokat folytatott, tanulmányai jelentek meg. Fordításai közül a legjelentősebb Roland Mortier: *Az európai felvilágosodás fényei és árnyai*. Részt vett a *Renaissance* kutatócsoport munkájában is.

1990-től főszerkesztőként szinte valamennyi akadémiai kiadvány megjelenését ő irányította. Idő előtti távozásával nemcsak egy hagyománytisztelő, kiváló szerkesztőt veszítettünk el, hanem egy olyan munkatársat is, akinek kollegialitása, tisztessége és segítőkészsége példaértékű volt. Emlékét az Akadémiai Kiadó munkatársai és az általa szerkesztett tudományos kötetek sora is őrzi.

Bucsi Szabó Zsolt
az Akadémiai Kiadó igazgatója

Meghalt a Könyvtáros – ezzel a fájdalommal kezdtem temetési beszédemet és ezzel a gondolattal siratták az egybegyűltek Rózsa Györgyöt, aki közel négy évtizeden keresztül volt az Akadémia egyik legnagyobb és legnagyobb hagyományú kincsének, a könyvtárnak őre és megújítója, egyben az utolsó akadémiai megbízású főkönyvtárosa, akinek helyét immár egy évtizede nem tudta a magyar könyvtártudomány betölteni.

Ahhoz a tradícióhoz tartozott, ami a Könyvtárost az európai kultúra egyik kulcstartójának emelte, a kulcs az őrzésen túl az értő nyitást jelentette számára az őrzött tudományhoz vezetőként és a tudomány és a könyvtár haladásához úttörőként. Nemzetközi elismertsége alapján volt a hazai akadémiai megbízását megszakítva az Egyesült Nemzetek genfi könyvtárának igazgatója, és e tapasztalatokat is kamatoztatva tervezte és vezette kitűnő, nagyra becsült munkatársaival könyvtárunk új épületében az információs társadalom sokarcú, sokforrású és sokfelé ágazó, meggazdagodó könyvtárát. Egyik elsőként ismerte fel az információs forradalomban a könyvtárnak a lényegi azonosságát és funkcionális másságát, ezt igyekezett erősíteni és tanítani írásaiban,

RÓZSA GYÖRGY
(1922–2006)

könyveiben, akadémiai doktori értekezésében, több mint négyszáz publikációjában, de leginkább személyisége és tudása kisugárzásában, aminek védő és erősítő emyője alatt dolgoztak olyan munkatársai, akik maguk is nagyban hozzájárultak kultúrkincsünk gazdagításához.

A Könyvtáros sokarcúságát mutatta, hogy – parafrázálva egyik szép könyvének címét – nemcsak a bal kezét tartotta az amatőrök Ingres hegedűjén, hanem író jobbójával a hazai társadalom és a világ szegény felének

problémáit is képes volt beleérző erővel megjeleníteni.

Amikor egy gazdag élet befejezése után Rózsa Györgyre emlékezünk, méltóan és az ő kívánságának szellemében is kell felelősen gondolkodnunk könyvtárunk jövőjéről, az utódról és utódokról, a tudomány folytonosan gazdagodva megújuló forrásáról, egy olyan világban, amely a könyv halálának hamis, a valóság által mára ezerszer megcáfolt jóslata után versenyez a tudományos könyvkiadásban és terjesztésben, hatalmas, újonnan felszerelt könyvtáraknak mint tudományos központoknak az építésében.

Vámos Tibor
akadémikus